

Ekonomické pozadí podnikání bratrů Havlových ve třicátých letech 20. století¹⁾

Bratři Havlové patří bezpochyby k významným představitelům československého a českého filmového a zábavního průmyslu. Přestože o nich, zejména pak o činnosti Miloše Havla, byla již vydána řada prací, studií a diplomových prací, zdá se, že se tato problematika zdaleka nevyčerpala, a to i z jiných než uměleckohistorických pohledů.

Za jeden z důkazů této skutečnosti můžeme pokládat zajímavé dokumenty ekonomické povahy objevené autorem při studiu archivních materiálů v Národním archivu v Praze-Chodovci, které se bezprostředně váží k podnikatelské činnosti bratrů Havlových. Pocházejí z fondu Ústřední jednoty hospodářských družstev v Praze.²⁾ Nalezený soubor pramenů tvoří vedle editovaných dokumentů ještě volný list o stavu knihovnických dluhů z prosince 1937, volný list Bratři Havlové k 15. prosinci 1936 a volný list s tabulkou o splácení 1933–1937.³⁾ Uvedené dokumenty spolu s dokumenty editovanými se tedy vztahují na období od prosince 1930 do ledna roku 1938.

Z dopisu, vlastně dlužního úpisu, Zemědělské záložny z 2. prosince 1930 (dokument č. 1) vyplývá, že je reakcí na dopis bratrů Havlových ze dne 8. listopadu 1930, ve kterém žádali o hypotekární zápůjčku (hypotéční půjčku) ve výši 7–8 milionů Kč. Jako záruku nabídli svůj dům čp. 704 v Praze 1-Nové Město (Palác Lucerna s přístavbou, Vodičkova 36, Štěpánská 61). Zemědělská záložna této žádosti na základě jednání svého představenstva dne 27. listopadu 1930 vyhověla půjčkou ve výši 8 milionů Kč, z toho 2 miliony z vlastních prostředků; 6 milionů Kč poskytla právě Ústřední jednota zemědělských družstev, v jejímž fondu se zmíněné dokumenty nalézají. Dopis je vlastně souhrnem 18 podmínek, za nichž bude půjčka poskytnuta. Základem bylo kromě bratry Havlovými nabídnuté záruky Lucerny její rozšíření i na dům čp. 2000 v Praze 2-Nové Město (Rašínovo nábřeží 78).

Osmimilionová pohledávka byla zajištěna na základě dvou dluhopisů – 2 miliony a 6 milionů – poskytnutých oběma výše uvedenými ústavy. Půjčky mělo být použito k úhradě obchodních dluhů z obchodních podniků bratrů Havlových a společnosti Bratři Havlové v Praze. Kromě knihovnických zajištění museli bratři Havlové a firma Bratři Havlové podepsat krycí směnku na celkovou částku 4 500 000 Kč, která byla deponována v Ústřední jednotě hospodářských družstev. Úrok činil 7 ¼ % ročně a byl splatný čtvrtletně: vždy 15. ledna, 15. dubna, 15. července a 15. října. Úrok z prodlení byl stanoven na 8 %. Výše úroků byla závislá na základní sazbě Národní banky československé. Dále se bratři Havlové zavázali zaplatit jednorázově 2 % správního příspěvku a všechny vzniklé výdaje (odhad, kolky, vkladné, poplatek z dluhopisu, za vyhotovení dluhopisů aj.).

- 1) Příspěvek je součástí řešení Výzkumného záměru MSM 0021620827 České země uprostřed Evropy v minulosti a dnes, jehož nositelem je Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.
- 2) Poděkování zasluží dr. Eva Gregorovičová z Národního archivu za zpřístupnění fondu Ústřední jednoty hospodářských družstev.
- 3) Národní archiv Praha (dále jen NA), fond Ústřední jednota hospodářských družstev (dále jen ÚJHD), inv. č. 214, kart. 83.

První část půjčky (2 000 000 Kč) měla být splácena 60 000 Kč ročně ve čtvrtletních lhůtách počínaje 1. červencem 1931, druhá část půjčky (6 000 000 Kč) ve výši 180 000 Kč ročně ve čtvrtletních lhůtách počínaje 15. červencem 1931. Oba domy musely být pojištěny u některé tuzemské pojišťovny proti požáru a vinkulovány ve prospěch záložny, stejně tak inventář proti ohni a krádeži. I další ustanovení byla velmi přísná: minimální kontrola jedenkrát ročně hospodaření podniků obou bratrů a firmy Bratří Havlové na účet příjemce půjčky, dále možnost předkládání obchodní bilance a korespondence. Již od 1. ledna 1931 měly být postoupeny činže z domu čp. 704 jako zajištění služby úrokové a úhrady splátek. Dále byli bratři Havlové povinni zřídit si u Zemědělské záložny běžný účet vkladový, úročený 4 ½ % se zákonem stanovenými srážkami, ½ % manipulační poplatek a poplatky za položky, výpisy, 1 % provize pololetně z obrátu. Současně se jak oba bratři Havlové museli stát členy záložny s 250 podíly po 100 Kč pro každého a zápisným, tak firma Bratří Havlové s 1 podílem.

Mimo to Ústřední jednota zemědělských družstev požadovala formou dopisu akceptovat další podmínky: Jednak se to týkalo přednostního odběru zemědělských výrobků a zboží z nich od Ústřední jednoty a v případě výběru jiného dodavatele dokonce doložit, proč neobjednala zboží u Ústřední jednoty; jednak si firma Bratří Havlové musela zřídit u Ústřední jednoty běžný účet vkladový, úročený 4 ¾ % pro denní tržby a další příjmy a běžné platby v tuzemsku i v zahraničí.

Můžeme konstatovat, že oba finanční domy byly velmi opatrné a podmínky půjčky velmi přísné. V případě nedodržení sjednaných podmínek byla půjčka ihned splatna. Oba finanční ústavy tak získaly podrobný přehled o toku informací, stavu financí nejen podniků patřících bratrům Havlovým a firmě Bratří Havlové, ale i jejich celkovém jmění, dále o Havlových dodavatelích a odběratelích, tedy obchodních partnerech. Miloš a Ing. Václav Havlovi a jejich firma Bratří Havlové dopisem z 3. prosince 1930 podmínky Zemědělské záložny a Ústřední jednoty hospodářských družstev bezvýhradně akceptovali (dokument č. 2).

Ze Situační zprávy Bratří Havlových ze 14. prosince 1937 (dokument č. 3) vyplývá, že požadovaný úvěr byl vyplacen 18. prosince 1930, tedy za 6 týdnů od podání žádosti. Celkem firma Bratří Havlové vykazovala v roce 1931 knihovní dluh 26 930 000 Kč, z toho Hypotéční ústav Městské správy Pražské 2 250 000 Kč, Ústřední sociální pojišťovna 16 680 000 Kč a Zemědělská záložna Praha 8 000 000 Kč. Do konce roku 1937 se celkový dluh zmenšil jen o 1 000 000 Kč. Dále Situační zpráva uváděla, že výnosy podniků Bratří Havlových jsou od roku 1933 pasivní, v průměru 2 000 000 Kč ročně. V roce 1937 se očekávalo zlepšení v souvislosti s vyššími tržbami a s prodejem hospodářsky pasivního kina Kotva, jehož průměrná ztrátovost činila asi 550 000 Kč ročně. Zpráva pravděpodobně s ohledem na pomalé splácení závazků navrhovala řadu velmi pro bratry Havlovy citelných opatření: kromě prodeje domu čp. 2000 dokonce také prodej Barrandova (!) v hodnotě 11 000 000 Kč, prodej Lindbetonu v Litovicích v hodnotě 870 000 Kč, rozšíření zástavy i na lesní hospodářství v Havlově u Tišnova v hodnotě 647 000 Kč a rozšíření zástavy na 4/23 pozemků v Praze-Hlubočepích (Miloš Havel). V případě oddálení prodeje Barrandova zpráva počítala s prodejem barrandovské vily v hodnotě 500 000 Kč a pronájmem teras, které byly však pasivní ve výši asi 500 000 Kč ročně. Doporučila také častější dohled účetního znalce.

Z dalšího dokumentu – tabulky o splácení 1933 – 1937⁴⁾ – vyplývá, že Barrandov trvale vykazoval ztrátu, v průměru téměř 500 000 Kč, firma Bratří Havlovi pak v průměru 70 000 Kč. Zajímavé jsou i výčty ztrát kina Kotva, které se z 470 695,05 Kč v roce 1933 vyšplhaly až na 807 528,25 Kč v roce 1936 (25. června).

Dokument Požadavky bratří Havlových z 19. ledna 1938 (dokument č. 4) dokládá úspěšně probíhající jednání bratrů Havlových s ministerstvem financí o daňových nedoplatecích a s Ústřední

4) Tamtéž.

sociální pojišťovnou o konverzi prostřednictvím tzv. přípůjčky. Současně požadovali odklad kapitálových splátek v roce 1938 a jejich snížení na dalších pět let, snížení dosavadní 6 ¼ % úrokové sazby a umožnění zmíněné tzv. přípůjčky.

Výše uvedená půjčka 8 milionů od Zemědělské záložny a Ústřední jednoty hospodářských družstev nesouvisela s půjčkou na výstavbu Barrandova. Do jisté souvislosti se však osmimilionová půjčka a půjčka na Barrandov dostaly s ohledem podle názoru bank na relativně pomalé tempo umořování dluhu. Výstavba Barrandova byla vyjádřena částkou 14 milionů Kč. Tempo výstavby bylo poměrně vysoké, neboť výkop byl zahájen 14. prosince 1931 a kolaudace proběhla 28. února 1934. Na výstavbu Barrandova si firma A-B, na níž byl M. Havel účasten, půjčila dalších 5 milionů od Zemské banky.⁵⁾

Ve svých vzpomínkách V. M. Havel se stručně vyjádřil i k problémům k financování podnikání svého a svého bratra v meziválečném období. Uvedené konstatování je sice obecně věcně správné, nikoliv však úplné a nepostihuje celou složitost finanční stránky podnikání:

Kapitálovou režii se nám podařilo snížit konvertováním části bankovních dluhů firmy, zajištěných na budově Lucerny, v hypoteční dluh, jehož úroková sazba byla značně nižší, a to u Penzijního ústavu Živnostenské banky. Krátce před Mnichovem se nám pak podařilo přeměnit všechny naše hypoteční podnikové i osobní dluhy, tedy včetně výpůjček zajištěných na barrandovských pozemcích a na Terasách, ve velký hypoteční dluh Ústřední sociální pojišťovny. Tehdy ředitel ÚSP dr. Vladislav Klumpar, dlouholetý přítel můj i mého bratra, za druhé republiky a za protektorátu ministr sociální péče, byl nám nezištným výborným poradcem.⁶⁾

Uvedené prameny samozřejmě nepřinášejí radikální změnu obrazu podnikání bratrů Havlových. Přesto však je můžeme pokládat za příspěvek k dějinám filmového podnikání, k dějinám filmu.

I v a n J a k u b e c

Archeografický úvod

Editované dokumenty jsou uloženy ve fondu Ústřední jednoty hospodářských družstev v Praze v Národním archivu, inv. č. 214, kart. 83. Soubor strojopisných kopií formátu A4 s řadou rukopisných záznamů tvoří dopis Zemědělské záložny z 2. prosince 1930 (10 stran strojopisu – dokument č. 1), akceptační dopis bratrů Havlových, Josefa Malého a Josefa Kapra z 3. prosince 1930 (1 strana strojopisu – dokument č. 2), Situační zpráva Bratrů Havlových ze 14. prosince 1937 (3 strany strojopisu – dokument č. 3) a Požadavky bratrů Havlových z 19. ledna 1938 (jeden list strojopisu – dokument č. 4).

V naší edici jsme grafické zvýraznění textu evidovali v poznámkovém aparátu s písmennými indexy. Zachovali jsme formální úpravu dokumentů. Bez zvláštního vyznačení jsme opravovali zjevné překlepy (např. *oba* m. *oby*) a korigovali interpunkci, zavedené zkratky píšeme dle současného uzku (*aj.* m. *a. j.*, *tj.* m. *t. j.*). Lomítka ve funkci závorek jsme nahrazovali kulatými závorkami. Naopak jsme důsledně respektovali pravopis cizích slov a stejně tak i psaní velkých písmen.

Ivan Klimeš

5) Podrobněji k podnikání Miloše Havla srov. Jiří H o r n í č e k, *Miloš Havel a český filmový průmysl*. Dipl. práce. Praha: KFS FF UK 2000 (strojopis). Za upozornění děkuji PhDr. Ivanu Klimešovi (NFA/FF UK).

6) V. M. H a v e l, *Mé vzpomínky*. Praha: NLN 1993, s. 404.